

Ekonomika jako téma v amerických prezidentských volbách

Jakub El-Ahmadieh

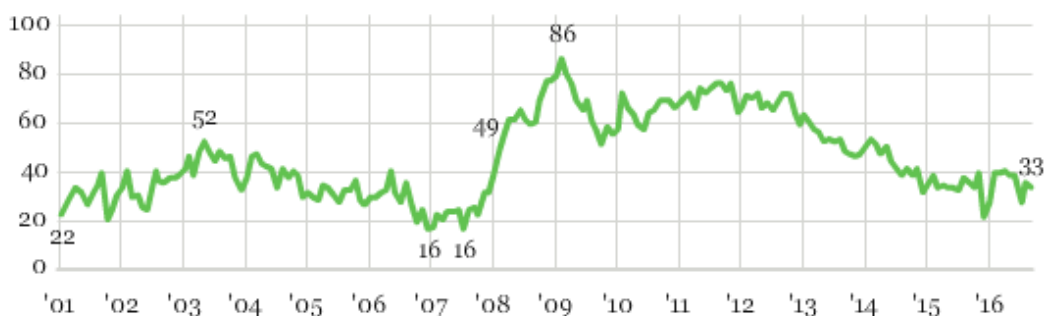

Ekonomická témata zažívají v roce 2016 jistý ústup ze slávy na úkor témat z oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky. V letech 2008 a 2012 tomu bylo přesně naopak, neboť vzhledem k silným dopadům ekonomické krize byla právě ekonomika tématem, které považovala většina Američanů za klíčové (vývoj zájmu o ekonomická témata viz graf níže). I přesto jsou ale ekonomická témata velmi diskutovaná, a to zejména na straně demokratů, kde hrál velkou roli nečekaný úspěch demokratického socialisty Bernieho Sanderse. Sanders totiž posunul debatu mezi demokraty výrazným způsobem směrem doleva a Hillary Clintonová (v ekonomických a sociálních otázkách mnohdy spíše republikánka) tak byla nucena přece jen přizpůsobit své programové priority. Na tomto trendu se také ukazuje, že u vzrůstajícího počtu Američanů dochází k určité frustraci z čím dál více diskutované vysoké míry sociální nespravedlnosti, která ve Spojených státech panuje. Sandersovy levicové myšlenky by ještě před 20 lety byly pro drtivou většinu obyvatelstva neakceptovatelné, ale tíživá sociální situace vede u spousty z nich k silnějšímu posunu doleva.

Percentage of Americans Mentioning Economic Issues as the Nation's Most Important Problem

Selected trend -- January 2001-present

■ % NET mentions of the economy

GALLUP¹

Graf 1 – důležitost ekonomických témat pro americké voliče v předvolební kampani¹

Hillary Clintonová

O ekonomických otázkách, stejně jako o všech dalších tématech, platí, že vzhledem k více než třicet let trvající přítomnosti Hillary Clintonové v politice, je poměrně dobře možné odhadnout, jakým směrem se politika Clintonové bude v případě jejího zvolení ubírat. Největší kritika, která padá na její hlavu zejména ze strany levicového křídla Demokratické strany, je její poněkud netransparentní napojení na struktury bankéřů z Wall Street. Zjednodušeně řečeno, část levicově smýšlejících voličů a politiků má obavy, že Clintonová jako prezident bude zastupovat spíše zájmy těchto vysokých struktur, než zájmy obyčejných Američanů. V demokratických primárkách se tedy debata vedla právě na úrovni spolehlivosti Clintonové z hlediska ochoty chránit zájmy chudých a střední třídy, přestože sama Clintonová tvrdí, že zájem na ochraně a zlepšení postavení

¹ „Most Important Problem“. Gallup, 2016, dostupné z <http://www.gallup.com/poll/1675/most-important-problem.aspx>.

těchto skupin má. Ač ekonomika letos volebním tématům nedominovala tak, jak tomu bylo v předchozích volebních cyklech, byl Sandersův argument částečně použit Trumpovou kampaní. Trump totiž pro Clintonovou užívá označení „Crooked Hillary“ (volně přeloženo jako „prohnilá Hillary“) ve zjevné narážce na její (i mezi voliči velmi rozšířenou) nedůvěryhodnost a neupřímnost ohledně jejích úmyslů.

Ač se v některých názorech na Clintonovou američtí odborníci a analytici poněkud rozcházejí, je možné si všimnout, že Clintonová se snaží budovat dojem ekonomicky liberální, ale zároveň sociálně odpovědné političky, která přinese rozumná opatření ku prospěchu střední a nižší třídy, aniž by přitom výrazně zvýšila regulaci ekonomiky. S určitou mírou nadsázky by se dalo říci, že to, jak se profiluje Hillary Clintonová v rámci své prezidentské kandidatury, by v době, kdy seděl v Bílém domě její manžel, bylo považováno (v některých oblastech) za názory a postoje umírněného republikánského politika. V rámci zachování objektivity je ale potřeba dodat, že posun směrem doprava je v americké politice dlouhodobým trendem, a že i současný prezident Obama byl během svých dvou volebních období často kritizován levicovou částí Demokratické strany, že jeho opatření jsou příliš napravo. Velký posun doprava pak samozřejmě způsobil, že velká část demokratického elektorátu měla potřebu najít politika, který by opět otevřeně hájil zájmy střední a nižší třídy. Tím se v demokratických primárkách stal Bernie Sanders, díky němuž se Clintonová (možná trochu neoprávněně) ocitla v pozici zastávce korporací, bank a velkých businessmanů na úkor těch chudších Američanů. Závěrem tedy můžeme shrnout, že Clintonová zcela jistě není prototypem levicového politika, nicméně lze očekávat, že stejně jako v zahraniční politice by se její kroky nevyčlily radikálně od kurzu, který v posledních osmi letech nastínil Obama. Clintonová se drží některých svých velkých témat v ekonomické i sociální oblasti, o kterých bude řeč níže, a která jsou zaměřena na zlepšení pozice zejména střední třídy, ale nedá se očekávat, že by se oprostila od svých vazeb, které má na struktury vysokého businessu díky dlouhému pobytu v politice.

Donald Trump

Donald Trump je miliardář a (soudě dle výše jeho majetku) také úspěšný businessman. Je to tedy člověk, který se celý život pohybuje mezi tou nejbohatší částí americké společnosti. Jeho voličská základna jsou ale převážně zástupci střední a nižší třídy, a proto se Trump v některých oblastech profiluje překvapivě „sociálně“. Uděláme-li si ale celkový obrázek, zjistíme, že se jedná spíše o výjimky a v celkovém součtu se Trump drží názorů, které bychom od tohoto „nekonformního miliardáře“ očekávali. Jako u všech jiných témat, jsou Trumpova vyjádření a návrhy politik ve fiskální a ekonomické oblasti zatíženy silně nekonzistentním přístupem, kdy jeden výrok popírá druhý. Trump sice tvrdí, že měnit názory a dělat kompromisy je v politice nutné, je nicméně otázkou, zda do tohoto konceptu spadají i zcela protichůdné výroky na stejné otázky. Jednu výhodu tento přístup ale přece jen má. Bude-li Trump skutečně prezidentem, může udělat téměř jakékoliv rozhodnutí a stále tvrdit, že dodržel to, co v kampani sliboval. Charakteristickým příkladem tohoto jevu jsou Trumpova prohlášení k tématu minimální mzdy. V této oblasti změnil Trump názor již tolikrát, že deník Washington Post vytvořil průvodce Trumpovými vyjádřeními na téma minimální mzdy.² Trumpova prohlášení

² Michelle Ye Hee Lee. „A guide to all of Donald Trump's flip-flops on the minimum wage“. The Washington Post, Fact checker, 3. srpna 2015, dostupné z <https://www.washingtonpost.com/news/fact-checker/wp/2016/08/03/a-guide-to-all-of-donald-trumps-flip-flops-on-the-minimum-wage/>.

o minimální mzdě začínala na klasickém republikánském argumentu o nutnosti nezatežovat zaměstnavatele, a tedy zachovat minimální mzdu na co nejnižší úrovni, aby nakonec několikrát prohlásil, že mzdy ve Spojených státech jsou příliš nízké.

S postupující volební kampaní se Trump snaží čím dál více využívat výše zmíněné kritiky Clintonové ohledně jejího netransparentního propojení se strukturami Wall Street a poněkud absurdně se staví do pozice ochránce chudších Američanů a zvyšuje míru kritiky směřující právě proti Wall Street, hedge fundům a podobným strukturám. Nechal se například několikrát slyšet, že Clintonovou Wall Street vlastní, a že od ní tedy nelze očekávat žádnou extenzivní reformu těchto struktur, s čímž souvisí další silný Trumpův argument o jeho finanční, a tedy do budoucna i politické nezávislosti na penězích velkých donorů. To sice není tak úplně pravda, protože Trump samozřejmě nefinancuje celou svou kampaň sám, nicméně celá řada voličů na tyto argumenty evidentně slyší a v kombinaci s jistou nedůvěryhodností Clintonové v této oblasti zde Trump získává politické body. Obecně ale samozřejmě platí, že v ekonomických politikách je Trump v první řadě businessman, miliardář a republikán, takže nelze očekávat, že by činil nějaká zásadní sociálně prospěšná opatření na úkor nejbohatších. Zřejmě si ale uvědomuje, že jistá míra reforem v této oblasti je nevyhnutelná. V tom se ale příliš neliší od Clintonové, která na tyto problémy ve své kampani upozorňuje také.

Hlavní témata kampaně

Pod hlavičku ekonomických záležitostí je schována celá řada dílčích témat. V rámci tohoto příspěvku není možné ani účelné pokrýt podrobně všechna tato témata, a proto se zaměříme pouze na ta, která v letošní kampani rezonují nejsilněji. Tradičně silným motivem jsou daně, tedy oblast, která se ve Spojených státech řeší v podstatě konstantně, zejména nepoměr zdanění osob s vysokými příjmy ke zdanění osob s nízkými příjmy. Velkou otázkou jsou také mzdy a pracovní místa, ale vzhledem k tomu, že nezaměstnanost v posledních letech setrvale klesá, diskutuje se spíše o minimální mzdě a souvisejících otázkách. Stálíci mezi ekonomickou agendou je také téma vysokého zadlužení a mezinárodního obchodu. Velkým a složitým tématem je pak otázka regulace bank, FEDu, Wall Street a dalších finančních institucí a subjektů, která je v médiích přetřásána hlavně kvůli kritice, která se v této oblasti snáší na Clintonovou a o které byla řeč výše. Nejdůležitější témata spolu s názory obou kandidátů jsou prezentovány v následujícím seznamu:

Daně

Politika zdanění patří mezi nejkontroverznější témata na americké politické scéně. Republikánská hysterie brání jakémukoliv dalšímu zdanění zhatila v posledních osmi letech celou řadu rozumných a mnohdy i potřebných legislativních návrhů. Dalo by se s nadsázkou říci, že republikáni se bojí daní jako čert kříže a Donald Trump není v tomto směru příliš výjimkou. Donald Trump by, soudě podle svého prohlášení, snížil nebo zrušil v podstatě všechny daně v souladu se současnými republikánskými návrhy pohybujícími se v Kongresu. Podle některých výzkumných institucí a think-tanků, jako jsou například Brookings Institution nebo the Urban Institute, by tyto návrhy snížily daňové příjmy federální vlády o 20 % a jejich největším beneficentem by byly osoby s nejvyššími příjmy. Daňový plán Hillary Clintonové je mnohem komplexnější a mezi jeho hlavní motto patří vyšší zdanění skupin s vysokým příjmem a naopak by zavedla některé nové daňové úlevy zaměřené zejména na nízkopříjmové nebo jinak znevýhodněné skupiny. Zatímco Trump tvrdí,

že snižování daní povede k tvorbě pracovních míst a zvýšení konkurenceschopnosti amerických společností, Clintonová chce stejného efektu dosáhnout investicemi do vědy, výzkumu a infrastruktury spolu se zabráněním daňovým únikům ze strany korporací. V obecné rovině se Clintonová zasazuje o „spravedlivější“ míru zdanění v závislosti na příjmu, práci a společenském postavení, zatímco Trump by daně plošně snížil.

“[A] priority must be reforming our tax code (...) First, hard-working families need and deserve tax relief and simplification. Second, those at the top have to pay their fair share (...) And let’s agree that hugely successful companies that benefit from everything that America has to offer, should not be able to game the system and avoid paying their fair share, especially while companies who can’t afford high-priced lawyers and lobbyists end up paying more.”³ Hillary Clinton

“My economic plan rejects the cynicism that says our labor force will keep declining, that our jobs will keep leaving and that our economy can never grow as it did once before.”⁴ Donald Trump

Zaměstnanost a mzdy

Jak bylo zmíněno výše, Trumpova pozice ohledně stanovení minimální mzdy se v průběhu posledního roku několikrát změnila. Nejaktuálnější stanovisko říká, že Trump je pro zvýšení minimální mzdy, konkrétní čísla ovšem nezmínil. Clintonová je také zastávkyní vyšší minimální mzdy na federální úrovni,⁵ a to až do výše 12 USD, což je pořád méně, než požaduje stále rostoucí společenské hnutí nazývající se The Movement for \$15, která požaduje růst minimální mzdy o více než dvojnásobek současné míry. Souvisejícím tématem je také otázka placené mateřské dovolené. Oba kandidáti se vyslovili pro zavedení tohoto institutu, neboť Spojené státy jsou jedinou vyspělou zemí, kde vláda novopečeným matkám negarantuje téměř žádné finanční zajištění. Trump i Clintonová to chtějí změnit. V oblasti zaměstnanosti je Trump velkým optimistou, když tvrdí, že jím navrhovaná opatření (například snižování daní a investice do infrastruktury) pomohou vytvořit největší ekonomický růst, jaký Spojené státy zažily od dob New Dealu. Problém Trumpova plánu spatřují mnozí odborníci v tom, že na jedné straně slibuje masivní snížení daní, zatímco na straně druhé slibuje zvýšení investic při zachování základních sociálních programů jako je kupříkladu Medicare či Medicaid. Plán Clintonové je o něco strážlivější s důrazem na podporu rychle upadající střední třídy. V popředí přitom stojí právě investice do infrastruktury, vědy a výzkumu v kombinaci s daňovými úlevami pro tyto skupiny obyvatel.

³ “Hillary Clinton Transcript: Building the ‘Growth and Fairness Economy’”. Wall Street Journal, 13. července 2015, dostupné z <http://blogs.wsj.com/washwire/2015/07/13/hillary-clinton-transcript-building-the-growth-and-fairness-economy/>.

⁴ “Trump Delivers Speech on Jobs at New York Economic Club”. www.donaldjtrump.com, 15. září 2016, dostupné z <https://www.donaldjtrump.com/press-releases/trump-delivers-speech-on-jobs-at-new-york-economic-club>.

⁵ Současná federální míra minimální mzdy je 7,25 USD na hodinu. Některé státy mají legislativu, která tuto hranici dále zvyšuje.

“I will put forward a plan that is as big - in fact bigger in some ways - than what President Eisenhower did when he created the interstate highway system.”⁶ Hillary Clinton

“If we do what we have to do correctly, we can create the biggest economic boom in this country since the New Deal when our vast infrastructure was first put into place. It’s a no-brainer. It’s so obvious that even the Democrats can figure it out.”⁷ Donald Trump

Státní dluh

Hillary Clintonová ráda připomíná období prezidentství svého manžela, kdy měly Spojené státy vyrovnaný rozpočet a kdy bylo ještě možné státní dluh v krátkém čase splatit při zachování odpovědné a vyrovnané fiskální politiky. Sama slibuje, že její kroky nenavýší státní dluh a že výdaje, které plánuje, budou zaplacené z dalších jí navrhovaných opatření, zejména zdaněním osob s vysokými příjmy. Trump naopak předkládá značně optimističtější vizi, neboť se prý hodlá zbavit dluhu ve výši zhruba 19 bilionů USD během následujících osmi let, tedy během časového úseku, který snad žádný odborník na danou problematiku nepovažuje za reálný. Trump také v minulosti několikrát prohlásil, že by se zasadil o snížení státního dluhu tím, že by věřitele přinutil, aby přijali jen část plnění. Ač později Trump tato tvrzení popřel a změnil, někteří analytici kritičtí k Trumpovi neopomněli zmínit, že podobný postup by se nevymykal dřívějším Trumpovým obchodním strategiím, kdy o něm bylo známo, že ne vždy je zcela otevřený k úplnému splácení svých dluhů vědom si své ekonomické síly. Jak upozornil deník The New York Times, podobné výroky (citace viz níže) jsou pro prezidentského kandidáta zcela bezprecedentní a náznaky, že Spojené státy by dluh nemusely splácet, by do budoucna mohly kompromitovat věřitelskou důvěryhodnost USA.

“When my husband left the White House, we had a balanced budget and a surplus, and if we had stayed on a responsible fiscal path, we could’ve - had we chosen - paid off our entire national debt.”⁸ Hillary Clinton

“I would borrow knowing that if the economy crashed, you could make a deal. And if the economy was good, it was good, so you can’t lose”⁹ Donald Trump

Banky a Wall Street

Témata točící se kolem regulace bank se stala horkým tématem po finanční krizi z roku 2008, která byla způsobena (velmi zjednodušeně řečeno) nezodpovědným chováním bankovních institucí a zčásti také nedostatky v jejich regulaci. Ústředním

⁶ Laura Meckler. “Clinton Vows Immediate Push on Infrastructure”. The Wall Street Journal, 25. května 2016, dostupné z <http://www.wsj.com/articles/clinton-vows-immediate-push-on-infrastructure-1464195602>.

⁷ Donald Trump. GREY AGAIN: How to Fix Our Crippled America. (New York: Threshold Editions, 2015).

⁸ „Where They Stand on Economic Policy Issues“. The Wall Street Journal, Dover, New Hampshire, prosinec 2015, dostupné z <http://graphics.wsj.com/elections/2016/donald-trump-hillary-clinton-on-the-economy/>.

⁹ Barney Jopson, Sm Fleming. “Trump’s Take on debt repayment raises eyebrows”. Financial Times, 6. května 2016, dostupné z <https://www.ft.com/content/ae30974c-13a6-11e6-bb40-c30e3bfc63b>.

tématem letošního volebního roku je v této oblasti postoj k velkému regulativnímu zákonu z roku 2010, zkráceně nazývanému Dodd-Frank. Zatímco Trump by tento zákon zrušil, Clintonová jej chce zachovat a naopak ještě rozšířit jeho dopady. Trump opakovaně prohlásil, že regulace bankovního prostředí škodí ekonomice a bankéře kritizoval pouze za to, že souhlasili se smírným řešením soudního sporu s federální vládou, která banky žalovala za určité finanční machinace, které nakonec způsobily zmíněný krach v roce 2008. Trump v této souvislosti poznamenal, že nevěří ve správnost smírného řešení soudních sporů. Naopak Clintonová zákon již mnohokrát chválila a vyzývala k překažení veškerých snah o jeho destrukci. Sama by jako prezidentka zákon naopak posílila a rozšířila jeho dopad na další sektory bankovníctví tak, aby se jí podařilo zasáhnout i další oblasti, které zatím nejsou federální vládou regulovány. Clintonová se chce zasadit například o vyšší finanční odpovědnost manažerů a vysoce postavených funkcionářů těchto institucí. V této souvislosti také prohlásila, že: "No bank is too big to fail, and no individual is too powerful to jail."¹⁰

Přestože Clintonová ve svých programových prohlášeních Wall Street často kritizuje a navrhuje přísnější regulace této části ekonomiky včetně například vyššího zdanění bankéřů a manažerů hedge fundů, panují v případě její osoby velmi silné pochybnosti o skutečné tváři možné budoucí prezidentky ve vztahu k bankéřům Wall Street. Mezi demokraty je totiž jen málo takových, kteří by měli k Wall Street silnější pouto než právě Clintonová. Během demokratických primárek sklidila velkou vlnu kritiky, když vyšlo najevo, že za tři přednášky pro Goldman Sachs Group obdržela 225 000 USD. Ač tedy Clintonová během kampaně Wall Street kritizuje a vyhláší připravenost k reformám, zůstává otázkou, zda by tento směr udržela i v prezidentském úřadě a zda by její reformy stejně nakonec nevytvářeli veteráni Wall Street, jako tomu bylo doposud. Clintonová ostatně odmítla slíbit, že si takové osoby jako své spolupracovníky v budoucnu nezvolí. To Donald Trump má s Wall Street poněkud jiné zkušenosti a vzájemný vztah rozhodně není idylický, neboť obchodní praktiky Donalda Trumpa ve vztahu k bankám z Wall Street jsou předmětem častých negativních spekulací. Přesto je mezi Trumpovými podporovateli celá řada prominentních bankéřů a i přes Trumpovu kritiku Wall Street (která ovšem může být spíš snahou využít kritiky, která se v této oblasti snáší na Clintonovou) jsou Trumpovy návrhy reforem směrem k bankéřům mnohem umírněnější než je tomu u jeho oponentky. I přesto, že Trump tvrdí, že jeho kampaň není na darech vysoce postavených bankéřů závislá, byla Wall Street během léta 2016 největším dárcem Trumpovy kampaně. Můžeme tedy shrnout, že vztah obou kandidátů k tomuto sektoru je dosti komplikovaný a je otázkou do jaké míry dojdou deklarované návrhy reforem skutečné implementace, až vítěz voleb skutečně usedne v Bílém domě.

"Wall Street can never be allowed to once again threaten Main Street, and I will fight to rein in Wall Street."¹¹ Hillary Clinton

"We have to get rid of Dodd-Frank. The banks aren't loaning money to people that need it.... The regulators are running the banks."¹² Donald Trump

¹⁰ Hillary Clinton, „Demokratická debata v Severní Karolíně“, 17. ledna 2016, dostupné z https://www.youtube.com/watch?v=KAHei_lidEs.

¹¹ „Hillary Clinton Speaks to Wall Street: Our View“. USA Today, 11. února 2016, dostupné z <http://www.usatoday.com/story/opinion/2016/02/11/hillary-clinton-speeches-goldman-sachs-wall-street-speaking-fees-editorials-debates/80233010/>.

¹² „Where They Stand on Wall Street“. The Wall Street Journal, 20. října 2015 (rozhovor na Fox News), dostupné z <http://graphics.wsj.com/elections/2016/where-do-clinton-and-trump-stand-on-wall-street/>.

Slovníček základních pojmů a další zdroje

New Deal – Soubor hospodářských regulativních opatření přijatých ve 30. letech prezidentem Rooseveltem v reakci na velkou hospodářskou krizi. Jedná se o vůbec jednu z největších změn směřování americké hospodářské politiky v historii.

Wall Street – je ulice v jižní části čtvrti Manhattan v New Yorku. Vzhledem k tomu, že zde sídlí celá řada významných finančních institucí, vžil se pojem Wall Street pro segment finančnictví bez ohledu na to, zda tam daná instituce skutečně sídlí nebo ne.

Hedge Fund – speciální investiční fond s velmi vysokou mírou rizika, který téměř nepodléhá regulaci a je považován za velmi netransparentní. Hlavním cílem je dosažení velkého zisku bez ohledu na momentální ekonomické ukazatele. Ve Spojených státech je již několik let vedena diskuse o způsobu určité regulace těchto fondů, neboť to byly zčásti právě predátorské praktiky užívané také těmito fondy, které vedly ke krachu v roce 2008, respektive jeho průběh zhoršily.

Dodd-Frank Act – zákon regulující finanční instituce a chránící spotřebitele přijatý v reakci na velkou finanční krizi v roce 2008. Zákon podepsal prezident Obama v roce 2010. Jedná se o největší balík regulací tohoto sektoru od 30. let 20. století.

The Movement for \$15 – Hnutí prosazující zvýšení federální minimální mzdy na 15 USD za hodinu. Současná minimální mzda je o více než polovinu nižší a dle dostupných dat je s takový příjmem téměř nemožné dostat se nad hranici chudoby.

Vzhledem k tomu, že na rozsahu tohoto příspěvku není možné pokrýt všechna témata, doporučujeme pro další informace k volbám a důležitým volebním tématům následující weby:

<https://www.hillaryclinton.com/issues/>

<https://www.donaldjtrump.com/positions>

<http://fivethirtyeight.com/>

<http://graphics.wsj.com/elections/2016/donald-trump-hillary-clinton-on-the-economy/>

<http://graphics.wsj.com/elections/2016/where-do-clinton-and-trump-stand-on-wall-street/>

<http://2016election.procon.org/>

Asociace pro mezinárodní otázky (AMO)

AMO je nevládní nezisková organizace založená v roce 1997 za účelem výzkumu a vzdělávání v oblasti mezinárodních vztahů. Tento přední český zahraničně politický think-tank není spjat s žádnou politickou stranou ani ideologií. Svou činností podporuje aktivní přístup k zahraniční politice, poskytuje nestrannou analýzu mezinárodního dění a otevírá prostor k fundované diskusi.

+420 224 813 460

www.amo.cz

info@amo.cz

Žitná 608/27, 110 00 Praha 1

www.facebook.com/AMO.cz

www.twitter.com/amo_cz

www.linkedin.com/company/amocz

www.youtube.com/AMOCz

Jakub El-Ahmadieh

Jakub El-Ahmadieh je analytikem Výzkumného centra AMO se specializací na Blízký východ a americkou zahraniční politiku.

jakub.elahmadieh@amo.cz

Briefing paper byl připraven v rámci projektu „2016 U.S. Presidential Debate Simulations“, který je podpořen Velvyslanectvím Spojených států amerických v České republice.